

ADAHOONILIGII

THE NAVAHO LANGUAGE MONTHLY

VOL. 2, NO. 7

WINDOW ROCK, ARIZONA

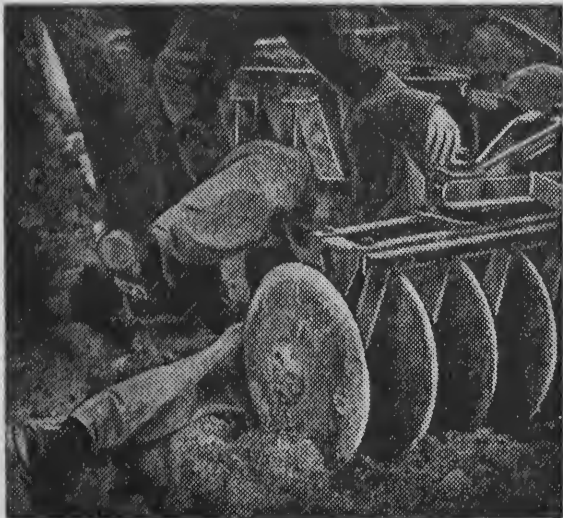
May 1, 1947

TEXAS HOOLGHÉEGO NÁHÁSDZOOÍGII BIGHI' T'ÁA DOO LE'É DEESDQOHGO T'ÓÓ 'AHOJÍYÓI NDAHO'-DIZTSEED DÓÓ JILA'Í 'ATÍDAZHDIILYAA

¹ Texas hoolghéego náhasdzooígíí bighi' shádi'ááh bich'ijigo tónteel bibqahgi kin Texas City gholghéego dah shijaa'. T'ah doo lq'í yitkaah yéedqá' 'ákwii ha'át'íi shíí "nitrate" gholghéé léi' tsinaa'eet bee niigijigo tsinaa'eelígíí bikáádéé' bidadajiiniit nt'ée' ta' dadeesdqoh jini. Díí "nitrate" gholghéhígíí náltloho go t'éiyá bee'eldqoh bik' nahalingo diildqoh jini. 'Áko ta' 'adaaniigo díí "nitrate" gholghéhígíí ta' ndaastléé'go biniinaa dadeesdqoh sha'shin daani.

Tsinaa'eet "nitrate" gholghéego dah yooghééé 'altso diitaa' jini. Tsinaa-

Nihí Haa Doohníít Kóhóót'jiggo?

AMERICAN RED CROSS PHOTO

Díí kwii naaltsoos biká'ágíí nihí nihináát 'á-hóót'jigdoshá' haa doohníít? T'áá nináhá-hááh bik'eh t'áadoo le'é t'áadoo hooyání 'atí'oolíitíi haa shíí néelqá' ninádahałtsi'. Ha'át'éegi da t'áadoo le'é kót'éego 'atí'ilaago 'áłtsé choo'jiihii bee 'áká 'i'doolghołígíí Łichíí' 'Ałná 'Asdzoh yá ndaalnishii yínda'níltin.

'eet biyaadi náabałgo yee naagháhígíí bá ní'aai yéé díí t'áadoo le'é deesdqohi dóó t'áátáhádi tsin sitáqdi łeeh yí'áago bik'í dazhneeztáq' jini. 'Éi shíí díí deesdqohígíí 'ákónízágóó yee 'adziíłhaal. 'Áádóó béesh danidaazii da kin yíl'áhq yitahgóó 'ayíghazgo biniinaa kin naaznil yéé t'óó 'ahayóí yiníká heeghod dóó t'áá 'éi lq'í ndahastseed jini.

Díí deesdqoh dóó bik'iji' t'óó 'ahayóigo dahodiiltá jini. 'Áádóó díí deesdqohígíí biniinaa kin ta' 'ahiih ndahasdázgo t'óó 'ahojíyóí hak'i dahootdáz lá jini. Díí deesdqohígíí biniinaa t'óó 'ahojíyóí t'áá 'iighisíí hwii' dahasdiłgo biniinaa hats'óós ta' daheezdláád jini. Jó 'éi 'ákójiit'jiggo háníí'déé' dóó ha-jaaghi'déé' da, hadił yéé hadaagoh jini. Diné daneeznánígíí ts'ídá 'anéelt'e'gi t'ah doo béehoozjiih da jini. 'Áko ndi

ta' 'adaaniigo dazhneeznánígíí t'áátá-di míilgóó 'adoolkił sha'shin daani jini. Dóó 'atídashdiilyaaígíí t'éiyá táadi míilgóó 'adoolkił sha'shin jini. Díí kin haal'áhigi tsésq' ts'ídá t'áá dahólónígíí 'altso naaztseed lá jini. Díí tsésq'ígíí 'ahiih ndahasdázgo shíí ta' 'atídahoolaa.

Dabíínáłígíí 'adaaniigo díí "nitrate" gholghéhígíí deesdqohgo kin 'ayóí 'adaníłtsogo naaznil yéé diné ch'ééh naanideíjeehgo bik'iji' 'ahiih ndahasdáz daani jini. Díí deesdqohgo t'áadoo le'é kintahgóó 'ayíghaz yéé biniinaa ta' kin bighádahasdzáqgo 'adayiilaa lá jini. Ła' t'éiyá hajáad da, hagaan da 'altso díí deesdqohígíí nayídazdiikal lá jini. Ła' t'éiyá dazhdíilid jini.

Díí kéyah nihíł dah si'ánígíí biká'agi t'áadoo le'é 'ákót'éego 'ayóí 'anááhá-néhe t'áá 'iighisíí lq'í náahai jini. Díí 'ayóí 'áhoodzaaji' 'azee'íł'íni Łichíí'go 'Ałná 'Asdzohii yá ndaalnishii t'áadoo hodíina'í 'áłah 'ályaa jini. 'Éi shíí diné 'ayóí 'adabi'diilyaaígíí yíká 'íijéé'; jó 'éi Łichíí'go 'Ałná 'Asdzoh bá béeso 'adahaniit baa niná'áldahígíí béeso yéé 'ákódahooníłtógóó chódoo'í. 'Éi shíí 'ániid ta' béeso 'adahisoonil yéé 'atah chodaooz'jiggo 'át'é.

Díí Texas City hoolghéhégi díkwíigo shíí tókq'í binda'anish nt'ée', 'éi k'ad ta' t'ah ndi dadéek'qah jini. T'áadoo le'é nda'altseedii 'atdó' t'ah ndi kintahgóó nda'ajoot jini. Jó 'áko díí kin dah shijaa'agi t'ah doo ghéé' bii' háá'áldéeh da.

Naadiin táá' náahaiídqá' shíigo 'Indins danilíinii kéyah United States gholghéhígíí biká'agi ndabi'diichíhígíí t'áá 'altso "citizens" danilíi dooleet ha'níigo beehaz'ánii 'ályaa jini.

NAATS'O'OOŁDISII NTSAAIGII LA'I NDAHASTSEED

² 'Aniid ndeezidéé bighi' Oklahoma dóó Texas hoolghéego náhasdzooígíí bighi' náats'ó'ootdísitsoh naayá jini. T'áátáhádi neeznádiin dóó ba'aan 'ashdladiin jilt'éego díí náats'ó'ootdísii naayáhígíí ndahastseed jini. T'áátáhádi miil daats'í jilt'éego 'éiyá t'óó 'atídashdiilyaa lá jini. Díí náats'ó'ootdísii yígíí t'éiyá naaniigo t'áátáhádi neeznádiin 'adées'eezgi daats'í 'áhoníłtéelgo yilghod jini. Kin Woodward, Oklahoma gholghéego dah shijaa' nt'ée' 'éi k'asdqá' 'ábi'disdjii lá jini. 'Azee'íł'íni Łichíí' 'Ałná 'Asdzoh yá ndaalnishii diné 'atídadiilyaaígíí dóó bighan bił naa'adahaayolígíí dó' yíká 'íijéé' jini.

Díí náats'ó'ootdísitsoh gholghéhígíí t'áá 'iighisíí bidziil jini. 'Áko tsin nitsaa 'adaaz'áhígíí ndi hayiiznil dóó kin t'áá 'át'é 'ahiih ndahasdáz jini. T'áadoo le'é tsin da bił naanideíyółígíí t'áá bíhólníhígíí baa 'adaajil jini.

Bilagáana náats'ó'ootdísitsoh dayiit-tsánígíí 'adaaniigo t'áadoo le'é tsin da, kin 'adaalts'íisi yéé da, chidí yéé da náhábqsgo bił naanideíyóót daani jini.

Bilagáana ta' kóniigo yaa halne' jini: "T'áadoo le'é 'adahalkeedgo daníł'íni góne' 'atah shináát nt'ée' t'áadoo hooyání chahóółhéel. Tł'óó'di t'éiyá hááh-góoshíí 'íits'a'. T'óó hodíina'go kin bii' danihinátéé bikáádéé' nahji' bił 'íiyol. 'Áádóó kin bii' danihinátéé łahji' 'ahiih náátłdáz. Ndi dahanátéé t'áadoo ta' haada jiidzaa da, t'óó ghóne'é hááh-góoshíí łeezh bee chahóółhéel. 'Áádóó kin 'íitdázéé bikáá' gó'q'q' 'atah ch'ínish'na' nt'ée' hááh-góoshíí diné daachago naanir'íjeeh dóó ta' t'éiyá ni'góó nikizhdél'á. 'Asdzáni ta' bik'í hootdáz léi' hanáádzjiz. Ła' tsiniheeshjii' bqqh hadahidiidládígíí haghá daaz'áago nijizhjéé'. Ła' hak'i dahootdáz lá. Ła' 'éiyá t'óó hatah dahwiistq' lá. Ła' t'éiyá hak'i hootdáz léi' bighi'déé' hajáad t'éiyá háá'á. 'Áko t'óó chidí hakáá'góó ndadilgho'go ghónáásdóó 'altso dahodííséi," níigo yaa halne' jini.

Jóhonaa'éi 'aní'díłdla'ígíí tseebíi dah 'alzhingóó niná'álki'go 'índa nahasdzáán dah si'ánígíí yaa ní'díłdla' jini.

TOM LINCOLN NIŁCH'I BEE HANE'E YEE HAADZII'

3' Tsosts'idiin dóó ba'aan náhást'éi nááhaidqá' Hwéeldi hoolghéedéé' nináda-
iis'ná. Jó 'áko 'íidqá' 'ólta' bee 'aha'deet'ánéeni' díishjígóó ta' t'óó bik'ee'qá
niit'jít. 'Íidqá' 'ádahodoo'niidgo 'átchíní ndahachíhigíí 'ólta' yaa dahiniséego
t'áá tádiin yilt'éego shónaot'eeh bik'eh Bilagáana bá da'ólta'í daniliinii ta' ni-
há nináltéeh dooleet dóó kin bii' da'ólta' dooleetii t'áá bit ta' nihá nehe'niit doo-
leet ho'doo'niid ni'. Jó 'éi díishjígóó doo be'alnééhgóó 'ólta' t'áá géed k'ee'qá
niit'jít. 'Olta' bee hada'iisdzí'ée t'áá

niit'ííł. 'Olta' bee hada'íisdzi'ęę t'áá 'íidqá' be'al'įigo 'éi k'ad nihidine'é łq da'ólta' dooleet nt'ęę'. 'Olta' t'áá géed kééhwiit'ínigíi biniinaa doo 'asohodoo-béézhgóó nihidei 'áhoot'é. K'ad nihitahgóó 'ólta' dahólqę ndi doo nihíneel-'ąq da, háálá bilááhgóó k'ee'ąq niit'ííł. Díi 'ólta' nihitahgóó dahólónígíi biyaa-dóo naadiin 'ashdla' tsin naaztąqdi diné lq'í dabighan. 'Áłchíní yázhi haigo 'ólta'góó 'ałnáádaajahígíi hak'az yik'ee ti'dahoonííh. Háálá ła' biih dahatł'áasgo yiniinaa doo 'ólta'góó ndaakai da. Biih dahatł'áas dóo dikos bida-hidilnééh. Diné ła' bil'íí' 'ádaadin, 'áko t'áadoo yee ba'áłchíní 'ólta'góó deidó'-éshí da. Naadiin 'ashdla' tsin sitąqdi lq'í dabighan dóo bil'íí' łł'ígíi bee 'ádaadin. T'áadoo le'é 'ólta'góó bee hodoot'i-hígíi bee 'ádaadin diné ba'áłchíní da'ólta'ígíi. Diné t'ááłá'í sizínígíi ła' ba'áłchíní 'ashdla' da da'ólta'. 'Éi bqą 'ólta' danitsaaígíi deíníikeed diné bitahgóó. Jó 'éi t'áá 'ákqę da'njahgo dóo t'áá 'ákqę da'adąqgo da'ólta'ígíi 'ááłdishní. T'áá 'íighisíi deíníikeed nihá 'ákódoolnííł. Háálá Wááshindoon diné dahó yáanii yinízin dóo diné t'áá 'ák'indaaldzili yinízin. 'Adahwiis'áágóo naaltsos 'ál'į gholghéii bídin hóghée', 'a-zee'ííł'íní bídin hóghée', bá'ólta'í gholghéii bídin hóghée'. 'Índa gha'diit'aahii ła' danil'į, 'éi bídin dahóghée'. Bilagáana 'ííłta'ii yee 'ák'indidáii ts'ídá yéigo 'ííłta'go t'éiyá t'áadoo le'é yee yoo'ííłá. 'Éi bqą Naabeehó dine'é niidlíinii 'ólta' t'áá 'íighisíi deíníikeed dóo Wááshindoondi. béeso ch'ídeidiyii'aahígíi béeso nihich'į' ch'ídazhdidoo'ááł. Diné

SILAAGO ŁA' 'AWAALYA GONE' SIDA JINI

4 'Anaa' baa na'aldeeh yéędą́ West Point hoolghéédóó siláago ła' James Minker gholghée léi' yóó' 'eelghod jiní. Díí yóó' 'ajoolghodígíí t'éiyá t'áá 'áłah-ji' ha'asídí "guard" deitnínígíí 'ánáho'-diil'įįhgo biniinaa yóó' 'ajoolghod jiní. Yóó' 'ajoolghod dóó házhi' ła' hgo 'át'ée-go 'ąjiilaa dóó siláago "Paratroopers" gholghéhígíí bitah jiniyá jiní. 'Áádóó Béesh Bich'ahii bitahgóó 'atah ndziz-baa' jiní. 'Atah nijibaahgo 'atah ho'-disná' jiní. 'Áádeę' nídзіdząago yóó' 'ajoolghodeę hwééhoozingo biniinaa haa hwiiníst'įįd dóó 'awáalya góne' naanish dabidziilii binanilnishgo naaki néedooahah ho'doo'niid jiní. Siláago bitah ndzizbaa' yęę t'éiyá doo 'ilįįgóó há'ályaa jiní.

ts'ídá t'áa 'ákónéehé 'ólta' biniighé
niidlíinii kodóo ndiikah Wááshindoon
dajílíinii t'ahdée' nizhdookah dóo 'at'k'is
dadiidleet dóo díí yéigo bee 'ahítká 'a-
diijah.

'Azee'ál'í nihitahgi t'áá 'ashdla'ígo
daats'í 'azee'ál'í. Jó 'éi Naabeehó bi-
tahgi 'azee'ádaal'ínígíí 'áátdishní. Daa
shíí níidláq' níha'átchíní bąqah dah na-
haz'á 'áko 'azee'ál'í hadiibjįhgo t'áá
bita'ági t'éiyá 'aghá nda'ahiijaahgo.
Bąqahági 'áánííł t'áá bita'ági nda'ahii-
jaahgo. 'Índída 'asdzání nda'iit'chíihii
lq'í bąqahági 'áánííł dóó ła' t'óó ndabił-
tseed. Kódahooníłgíí biniighé nihitah-
góo chidí ła' naaznilgo yá'át'éeh doo-
leet. Díí chidí yígíí 'azee'ál'íígóo bee
ndaajaah dooleet. Diné níidłínii haa-
shíí níidláq' díí k'ad kwii ch'íní'ánígíí
bee nihidei 'áhoot'é. Díí da'ólta' naaz-
nilgo t'áá bił 'azee'ál'í níha' naaznilgo
'ádazhdoolíł, 'éi t'áá 'iighisíí hódeíníi-
keed.

Díí naaltsoos 'ahí' nííígíí Bilagáanají ndá'ahiilteeh yiniighé naaltsoos 'ada-yiiníitgo 'éidíígíí 'atdó' daniidzin. Díí naaltsoos 'adaha' nííígíí 'atah bee nihá haz'qágo nihee 'anáhoót'i' shíí 'índa bee nihidei 'áhoot'ée shíí t'áa 'altso nihá bee baa hane' dooleet. 'Ákohgo t'éiyá t'áa 'altsogo nihá baa hwiinít'íí dooleet. 'Áádóó nihe'ashiiké siláagodéé' níndahaaskaagíí naaltsoos 'ahí' nííígíí bee bá haz'qágo yá'át'ééh. Háálá 'éí' t'áa 'íighisíí díí kéyah nihíł dah si'á-níígíí yá 'atídáát'íí. 'Éí t'áa 'ánółtso baa ntsídaahkees dóó baa ndaah't'íí dooleet.

'INDINS YA T'AADOO LE'E YAA NDAAT'IINII

5 'Indin Claims Commission deiłnigo
t'áadoo le'é 'Indins shá baa náhódóot'íł
danízinii yá yaa ndaat'íł dooleetígíí bi-
niighé Bilagáana táa' nii'nil jiní. Wáa-
shindoondi 'alqaji' naat'áanii President
Truman gholghéhígíí díí Bilagáana táa'
go niidini'áq dóo Senate deiłnínígíí dó'
ye'e lá da'as'íł jiní. Díí Bilagáana táa'
nibi'dee'níłígíí t'éiyá Ła' Edgar E. Witt
gholghé jiní. Waco, Texas hoolghéé-
dóo naaghá jiní. 'Éí ts'ídá 'alqaji' bí-
hólníih dooleet jiní. Ła' t'éiyá Louis J.
O'Marr gholghé jiní. 'Éí Sheridan, Wyo-
ming hoolghéédóo naaghá jiní. Ła'
t'éiyá William M. Holt gholghé jiní. 'Éí
Lincoln, Nebraska hoolghéédóo naaghá
jiní.

**REP. FERNANDEZ KONIIGO
YAAŁTI' JINI**

6 Naakaii ła' Fernández gholghéego Yootó bináhasdzooígíí bighi'dóó Wááshindoondi Senate deiłnigo yitah dah sidáhígíí 'ánigo Wááshindoondi Bureau of Indian Affairs daolghéego 'Indins yindaalnishígíí kodi 'e'e'aah biyaa-di 'Indins lq'í kээdahat'ínígíí bitahdi nihizhdoonéetgo 'aádóó 'índa yá'át'ée hgo 'Indins danilíinii bindajilnish dooleet níigo yee haadzíí' jini. 'Indins yił nidaalnishígíí t'aadoo le'é t'áa bił bida-hónéedzqá shíí t'áa bí yee lq nda'iiłeehgo yá'át'ée h ní jini.

Díí Naakaii Representative Fernán-
dez gholghéhígíí kóhoot'éédą́' kéyah
binant'a'í Secretary Krug gholghéhígíí
nihitah níyáago bí 'ałdó' nihaa níyaa
ni'. Díí Fernández gholghéhígíí Naa-
beehó dine'é t'áadoo le'é 'ayóo yínee-
dlį́go yá yaa yinít'í. Naat'aanii Nééz
hoolghéedi 'ólta'ągi kin yá'adaat'éehee
'ándadooníł ha'nįigo baa hwiinít'įnęę
béeso bá ghókeedgi 'atah t'áa 'iighisií
yaa yiníst'įd jiní.

LA' HABEESO DOO BEEHOOZIN DA JINI

7 Bilagáana 'asdzání Ła' California hoolghéédéé' kq' na'ałbqqsii bee dash-diiyá jiní. Na'nízhoozhígi kq' na'ałbqqsii ninádaaltłí'igi Naabeehó Ła' t'áadoo le'é baa nahaniih léi' látsíní Ła' baa ndziisnii' jiní. Hastiin baa na'ii-niihígíí t'éiyá Tł'ízí Łání gholghée lá jiní. Látsíní bik'é ni'jíléeego béeso naadiinígíí Tł'ízí Łání bílák'e jííłtsooz jiní. T'áa 'ał'aanígíí bee 'ádin lágo Naabeehó 'asdzání 'ákwii naazínę Ła' t'áa 'ał'aanígíí nihá 'áshtééh níigo ghóne'e béeso yęę yah 'ayííłtsooz jiní. 'Asdzání béeso t'áa 'ał'aanígíí há'íiyáhqą t'áadoo nádzáa da jiní. 'Áádóó yah 'ada'-iiníłí biká dāneeztąq' nt'ęę 'asdzání béeso yęę neeznáa dóo ba'aan dííyáál bíighahgo yik'é 'oodląq' lágo tsi'naagháago bik'ídazhneeztąq' jiní. Béeso yęę ninádeeshdléet níigo látsíní naaki 'qąh niininil jiní. 'Áko ndi dííshjíłgóó látsíní yęę t'ah doo yaa nádáah da jiní.

**TODILHIŁ NIHICH'I' 'AA
'ALNEEH**

⁸ 'Indins bá ndahasdzooígíí tł'óo'di
'Indins danilíinii tódíthit bich'i' 'q̣q' 'á-
t'ée dooleet ha'níigo baa hwiinít'ínígíí
Wááshindoondi House Public Lands In-
dian Affairs Subcommittee daolghéhi-
gíí yee lq̣ da'astł'í jini. Díí tódíthit 'In-
dins bich'i' 'q̣q' 'álnéeh ha'nínígíí t'éiyá
tł'óo'di t'éiyá bá haz'áq̣ dooleet. Tó-
díthit náhasdzo bighi' góne' yah 'adajii-
jáhígíí t'éiyá t'áá 'a'łk'idáq̣' 'át'éhéegí
'át'éego 'awáalya báq̣híł'í dooleet jini.

Subscribe now—only .50 a year!!

ADAHOONILIGII

Published on the first of each month at the United States Indian School. Phoenix, Arizona.

Address all letters to the Editor, 'ADAHOONILIGII. Education Office, Navajo Service, Window Rock, Arizona.

Subscription rate: \$0.50 per year. Make all checks and money orders payable to The Treasurer of the United States. PIHS 5.1 47 1100

Robert W. Young ..... Editor
William Morgan ..... Translator

NAABEEHO DINE'E BAA HANE'

9 'Ałtséédą́' naaltsoos yéé diné kéédahat'ínígíí łahgo 'ááníłt' dadí' níigo bikáá' 'ályaa ni' Naabeehó dine'é Hwéél-di hoolghéégóó ndabidi'neeskad yéé-đą́' dóó Bilagáana t'óó nihitahjí' 'adahakááh dahazl'í' ééđą́' 'adahoot'éhée baa hane'go naaltsoos bikáá' 'ályaa ni'. 'Ílđą́' 'ałk'idą́' yéék'ehgo 'iiná t'áa yá'át'ééh nt'ée'. Háála 'íldą́' t'áadoo le'é bee da'iinánii doo ts'ídá bídin dahóghée' da nt'ée'. 'Áko diné t'áadoo ts'ídá ti'dahooníhí kéédahat'íí nt'ée'. 'Áádóó Bilagáana lq'í nihitahgóó nda-haazná, ghónáásdóó Naabeehó dine'é kéyah yikáá' kéédahat'íí dooleet'ígíí bá náhásdzo. 'Áádóó 'índa haneetehee łahgo 'áhooníłt hazl'í'. 'Áko ndi Naabeehó dine'é t'áa 'ałk'idą́' yéék'ehgo 'iinánígíí t'éiyá bił yá'adaat'ééh dọ́ t'áa 'éi t'éiyá yéedahózingo 'éi bąą. 'Áko ndi díí náánáłahgo 'át'éego 'iinánígíí t'éiyá bihónéesdząą. Díí łahgo 'át'éego 'iinánígíí 'índa biniinaa diné bich'í' ndahwii'náago hodeeshzhiizh. Díí Bilagáanak'ehgo 'iinánígíí bídahoo'aah dooleet biniighé hastą́diin náahaiđą́' nihitahgóó 'ólta' 'adahoolyaa. 'Áko ndi díí 'ólta' 'adahoolyaa yéé t'áa nihi'oh neel'ąągo hoolzhish.

Diné haashíí néeląą' 'íldéeshtah danízin ndi 'ólta' t'áa bi'oh neel'ą. 'Ałk'idą́' Naabeehó ba'áłchíní ła' nízaadi da'ólta'góó 'adahaasht'eezh. 'Ílđą́' Bilagáana ła' 'ádaaníigo díí 'áłchíní bíni' danízaadi da'ólta' dooleet dóó 'idahoot'ąą'go bíni' t'áa bí Bilagáana yitahjí kéédahat'íí dooleet. Áko háadi da náás hodeeshzhiizhgo doo baa naanish hasin da dooleet daaníigo 'adaat'í.

'Éi bąą Naabeehó ba'áłchíní ła' t'áa 'áadi da'ólta'go neeznáa da béedááhái. 'Áko 'éi 'áadi Bilagáana bizaad yidahoot'ąą' dóó naanish da yidahoot'ąą'. Ła' naanish ch'ééh hadeinitáago t'óó bidine'é yitah náhaaskai. 'Áko ndi bidine'é bitahjí ła' doo bił yá'ánáadahoot'ééh da, háála ła' bizaad yéé yénda-hoohya'.

K'ad t'éiyá bééhózingo Naabeehó ba'áłchíní t'áa 'ałch'ishjí yiniighé 'idahoot'ąą'go t'éiyá yá'át'ééh dooleet. 'Áko t'áa bidine'é bitahjí dóó Bilagáana bitahjí bił yá'adahoot'ééh dooleet. Háála Naabeehó t'áa yíl'áa nt'ée' 'kéyah bá náhásdzooígíí bikáa'gi yee dahináa dooleetii bi'oh neel'ą. 'Áádóó Naabeehó t'áa yíl'áa nt'ée' t'ł'óo'di t'áa bí 'ak'indaaldzil dooleet'ígíí 'ałdó' doo bihónéedząą da. 'Éi bąą k'ad nihitahgóó da'ólta'ígíí t'áa 'ałtso yá'át'éehgo dóó bidziilgo 'ídahoo'aah dooleet ha'níigo baa dahwiinít'í. 'Áádóó t'áa 'éi bee bidine'é bee bich'í' 'ańdahazt'i'ii t'áa 'ałtso yee yíká' adoojah.

K'ad t'éiyá nihitahgóó 'ólta' 'adaal-yaaígíí t'áa 'ałtso nihi'oh neel'ą. Naabeehó ba'áłchíní 'ólta' yíighahgo ndanise'ígíí (6-18) naadiindi miil yílt'é k'ad. 'Áko ndi nihitahgóó da'ólta'ígíí 'áłchíní t'áa 'ashdladi miiligo t'éiyá bihóoghah. 'Éi bąą 'ólta' ła' 'ánáádadool-níłt biniighé béeso ła' shóidoot'eełígíí t'áa 'iighisíí baa hwiinít'í k'ad. Béeso shóot'eehígíí t'áa níłdzilgo 'át'é. 'Ałchíní 'ídahwiidoot'áat biniighé ła' 'ániid 'Ahééheshjíh hoolghéégóó dóó Be'al-díila Sinilgóó ła' 'adahaasht'eezh. 'Áko ndi díí 'áłchíní shíigo t'áa 'ałtso dabi-ghangóó 'anáhakáah dooleet. 'Áko 'éi díí kojí bidine'é bitahjí 'adahoot'éhígíí bił béedahózin dooleet biniighé, 'áádóó t'áa yidahoot'ąą' shíí bidine'é yínáa-deiyiit'aah dooleet ha'níigo.

'Ałchíní nízaad da'ólta'go yá'át'ééh. Jó 'éi 'áadi 'ał'ąą 'ana'í danílinii yit 'ahéedahool-zíjh. 'Áádóó 'ał'ąą 'ana'í t'áa bíjí kéédahat'íinii yee 'ahit dahalne', dóó hó 'ádaa dahojilne'go 'áko 'ahidinít-náago 'ahídahoot'aah. 'Áádóó díí 'ał'ąą 'ana'í yit 'ałch'í' yádaakti'go Bilagáanak'ehjí t'éiyá yadałjiti', 'áko t'áa 'éi yee Bilagáana bizaad yidahoot'aah. Díí k'ad 'ákót'éego Sherman Institute hoolghéhédi 'ákót'éego Naabeehó ba'áłchíní ła' 'idahoot'aah.

T'áa nihitahgóó da'ólta'ági niha'áłchíní da'ólta'go 'ałdó' yá'a-t'ééh. Háála t'áa 'áhánígi da'ólta'go bidine'é yíká' anájah. T'áadoo le'é 'ólta'di yidahoot'ąą' bidine'é yínináadeiniłtin. T'áa 'áhánígi da'ólta'go 'ałdó' t'áadoo le'é t'áa bidine'é

LAHGOO NAATS'OZI T'AH NDI HADA'ALZHEEH

10 Tónteel bikáa'gi kéyah Peleliu Island gholghéhígíí bikáa'gi siláago Marines deitnínígíí t'ah ndi Náats'ózi hadaal-zheehgo ndeiltseed jiní. Díí Náats'ózi 'anaa' bik'i 'adeesdee'ígíí t'áa bił béedahózin ndi 'adaat'í jiní. 'Éi dził yąąh t'áa bihólníihgóó kéédahat'íigo 'áádéé' hatah ndaabah jiní. Díí kéyahígíí t'éiyá naaki náahaiđą́' Náats'ózi 'ałtso bik'i bidi'noolkaad jiní.

NAA'AHOOHAI DOO YITS'IIDII

11 Spokane Washington hoolghéedi Bilagáana 'asdzání ła' Mrs. Schmidt gholghée léi' naa'ahóohai bá ni'jijááh ní-t'ée' naa'ahóohai biką'ígíí ła' hach'í' dah diilghodgo hanáa' łají hayí'ą jiní. Bił dahaghanígíí ła' haa yílgodgo haná'ąą há 'ayínáyoogil jiní. 'Áádóó 'a-zee'íł'íní há yinéel'íí' nt'ée' haná'ígíí t'áadoo 'adzaai' da lá dóó t'áa bee 'ajoo'íí dooleet lá ní jiní.

"Ne'esdzáan baa néinídzá jiní, da' t'áash 'aaníí?" — "'Aoo', 'ayóo 'íłigo 'át'éé lá; 'ánihwii'aahii díí 'asdzání bich'í' na'iyílee dooleet shidíiniidgo 'índa shiłt bééhoozin, 'éi bąą baa nánísdzá."

bee bich'í' 'ańdahazt'i' shíí bił béedahózin łeh. 'Áko ndi díí nihitahgóó k'ad da'ólta'ígíí t'áa 'ałtso niha'áłchíní bi'oh neel'ą.

(Courtesy Arizona Highways Magazine)

"Ha'át'íılá sítsą hodíłnii' lá? Ch'osh doo yit'íinii daats'í!"

DIYOGI DÓO BÉESH ŁIGAII YÁ'ÁDAAT'ÉEHII ŁA'Í BĀĀHÍLÍ

BY Leo Churchfield & Robert Pino

¹² Tségháhoodzánigi diyogí dóo béesh łigaii ndahaniihigi diyogí t'áa 'íghisíí yá'ádaat'éhígíí 'íłjigo bik'é ni'íilghé. Jó 'éi diyogí t'áa 'ałk'idqá' yéek'ehgo 'ádaalyaaígíí ch'il bee da'iiltsxóhígíí bee 'ádaalyaago dóo t'áadoo bibqaghgóo 'ahéeda'azt'í'í. 'Éi 'ákót'éego 'ałk'idqá' sáanii yéé diyogí 'ádeit'íí nt'ée'.

Bilagáana danízaadéé' ndaakaagíí diyogí ch'il bee deiltsxoi yígíí t'áa 'íghisíí deinízin dóo 'éi 'íłjigo yik'é nda'íilé. Háálá 'éi t'áa 'íghisíí baa naanish hasingo 'ál'í, 'éi bqa.

Tségháhoodzánigi diyogí ndahaniihigi diyogí k'idaazdonii dóo dadilkqoghgo daast'óonii dóo nitt'izgo daast'óonii dóo yá'át'éehgo ndaashch'q'íi 'aghá 'íłjigo bik'é ni'íilghé.

Diyogí yá'át'éehgo 'ádaalyaaígíí díi diyogí bá hooghanídóo t'áadoo hodina'í 'aa ninááhániih, háálá 'éi 'ayóo bidi'nidzin, 'éi bqa. Naalghéhe bá dahoo-ghangóo ndi t'áa 'ákót'é.

Naalghéhe yá naazdáhígíí diyogí baa nináadayiitnihi t'óo 'adahayóí. 'Áko 'éi bqa naalghéhe yá naazdáhígíí 'ałdó' diyogí yá'ádaat'éhii deinízin. Diyogí t'áa hatsxíłjigo 'ádaalyaaígíí dóo doo yá'ádaat'éhígíí t'éiyá doo bidi'nidzin da dóo doo lq'í bāq'híłj da.

Naabeehó 'asdzáni diyogí nizhónigo 'ádeit'ínígíí dóo 'ayóo dayiichíłjígíí bee go Tségháhoodzánigi diyogí ndahaniihigi ndaalnishígíí dóo nihitahgóo naalghéhe yá naazdáhí t'áa 'ałtso baa dahaniih dóo bił daniljigo yaa ntsídaakees. 'Éi bqa diyogí yá'ádaat'éhii 'íłjigo yik'é nda'íilé.

Nihitahgóo naalghéhe yá naazdáhígíí łá' diyogí łichí'go bee ndaashch'q'íígíí deinízin, háálá 'éi diyogí 'ákódaa-

t'éi deinízinii baa nináadayiitnihi, 'éi bqa.

Tségháhoodzánigi diyogí ch'il bee da'iiltsxóhígíí bee 'ádaalyaaígíí t'éiyá 'aghá bidi'nidzin. Diyogí doo bibqagh nda'azt'í'ígíí dóo t'éiyá 'aghá bidi'nidzin.

Díi diyogí naaki 'ał'q'q' 'át'éhígíí yá'át'éehgo 'ádaal'jigo yá'át'ééh. Háálá diyogí yá'át'éehgo 'ádaalyaaígíí t'áa 'ałtsogo bidi'nidzin, dóo 'íłjigo bik'é ni'íilghé, 'éi bqa.

Na'nizhoozhigi dóo Bee'aldíila Sinildi látsíní dóo t'áadoo le'é Naabeehó da'atsidii 'ádeit'ínígíí béesh bee béeda'al'í. Díi 'éeda'ał'ínígíí biniinaa k'ad Naabeehó béesh łigaii yee t'áadoo le'é 'ádeit'íinii bik'í na'aznilgo 'ádaalne'. Naalghéhe yá naazdáhí United Indian Traders Association gholghéego yee 'atah danilínígíí 'ałdó' t'áa 'ałtso 'ákót'éego béesh łigaii 'ootseed bik'í na'aznilgo 'ádeile'. Jó 'éi Naabeehó béesh łigaii t'áa yíłá yee 'ádeit'ínígíí bee béehózin dooleet biniighé.

Naabeehó béesh łigaii bindaatnishígíí t'áadoo t'áa 'íghisíí t'áa na'níle'dii 'áda'ot'ínigo yá'át'ééh. T'áadoo le'é doo yá'ádaat'éhígíí 'ádaalyaaígíí béeso doo lq'í bāq'híłj da. 'Áádóo t'áa 'éi biniinaa t'áa 'ałtso doo 'íłj da 'ádayósin. 'Éi bqa béesh łigaii bindaatnishii 'ádaat'ínígíí hazhó'ó dadootkqoghgo 'inda kjił ndahohjááh. Háálá 'ákót'éego t'éiyá lq'í bāq'h ni'íileeh 'éi bqa. Béesh łigaii t'áadoo hazhó'ó hasht'edaalyaaí kjił dahohjááhígíí t'éiyá doo lq'í bik'é nihich'í' ndahalghéhe da, háálá nihikéedéé' bqa nináada'anishgo 'inda nináadahaniih. T'áadoo hazhó'ó hasht'edaalyaaigo t'éiyá doo bidi'nidzin da.

DINE ŁA' TOKQ'I YEE'IIDLAA NT'EE' HAAJISHII NASDLII'?

¹³ Tádiin nááhaidqá' Bilagáana łá' Wáashindoondi Secretary of the Navy gholghéhígíí yit yah 'íiyáago kóni jini: "T'áadoo le'é tókq'í chidí yee ndaajeehígíí t'áa bił 'aheett'éii 'íishłaa. 'Áko ndi díi 'íishłaaígíí doo lq'í bāq'híłj da. Gallon deitnínígíí t'ááłá'í, biighahgo naaki sindáo bāq'híłj. Díi 'íishłaaígíí biniinaa tókq'í hanaanish danilíné naanish hats'q'q' 'ádadoodjít. Ni ts'ídá 'áttsé łá' shaa nahidíłni nisingo naa níyá," hodíiniid jini.

Díi ts'ídá 'íidqá' tonteel ghónaanídi 'anaa' baa na'aldeehígóo nihisíłáago 'adahaazbaa'go jini. 'Áko tókq'í chidí yee ndaajeehígíí t'áa 'íghisíí bídin hóghéé' hazłj'go jini. 'Íidqá' Mr. Daniels gholghéé léi' Secretary of the Navy niljigo 'áhóót'jíd jini. Bilagáana tókq'í yéé'iidlaa yéé t'éiyá J. Andrews ghol-

ghéé lá jini. "Doo shiíníłqáq' 'ałdó' k'ad nináat 'áshtééh," ní jini. 'Íidqá' 'ałdó' Bilagáana Franklin D. Roosevelt gholghéhéé Assistant Secretary of the Navy niljít nt'ée' jini. 'Áko Roosevelt 'aníigo bini' nihináat 'íilééh ní jini.

T'áa díkwíí náanéískq'ago hastiin J. Andrews gholghéhéé chidí bił náánalghod jini. Yadiizíní t'ááłá'í dóo 'azis łizhin léi' ha'át'íi shíł bił'go yit yah 'ayíłjaa' jini. Yadiizíní t'éiyá t'áa dani-tsaaígíí gallon t'ááłá'í dabíighahígíí 'át'éé lá jini. Dóo doo bighi'í da jini. 'Áádóo hazhó'ó dazhníł'jigo hanáat 'áyíllaa jini. 'Áádóo hastiin yéé 'aní, "Háadishq' bídadíníitah?" ní jini.

'Áádóo tábq'q'gi tsinaa'eeł łá' si'q'q' léi'gi bił jíkai dóo t'áadoo le'é 'áyíllaa yéé yíł yiyíziid jini. 'Áádóo tsinaa'eeł yéé diists'q'q' dóo yee dah diilghod jini.

JÉI'ÁDIJH

BY Editha L. Watson

¹⁴ Hastiin sání Hastiin Tom Bighe' gholghéé léi' nizaadi 'azee'ádaal'íni góne' 'azee' bqa 'ál'í yiniighé sitj jini. Ba'átchíní 'ádingo be'esdzáán t'éiyá hóló jini. 'Áko ndi be'esdzáq'n dóo t'áa yéigo bijéi bqa dah haz'q'q' ndi t'áa kéyahdi naaghá jini. She'esdzáán dóo 'azee'ál'í góne' yah 'adoogáat nt'ée' léi' jiniizingo jiztj jini hastiin sání yéé.

Díi hastiin ts'ídá tsosts'idí 'ałkéé' be'esdzáán náhásdlj' jini. Hastq'q' t'éiyá bits'q'q' daneezná jini. K'ad be'esdzánígíí t'éiyá bił tsosts'id jini. 'Áko ndi 'éi k'ad t'áa yéigo bqa dah nááhast'q' jini. Be'esdzáán daazł'jé t'áa 'ałtso bá nda'iishchíł nt'ée' jini. 'Áko t'áa 'át'égo ba'átchíní 'ashdla'áadah nt'ée', 'éi 'ałdó' t'áa 'ałtso 'ádaadin jini. Díi t'áa 'ałtso yaa ntsékeesgo ha'át'éego lá 'ashi'dil'j' lá nízingo sitj jini. Bí shíł 'ałdó' jéi 'ádijh gholghéii bi'niiłhíjgo.

'Áádóo 'ádahóót'jíd yéé hazhó'ó yaa ntsékees nt'ée' kóda'óót'jíd yéé yénáál-nii' jini.

'Ałk'idqá' Bilagáana 'azee'íł'íni léi' 'ábidíniid ni' jéi 'ádijh gholghéii bi-
(Page 5 bikáa' baa nááháne')

T'áa 'áko ndi t'ah doo da'joodłq'q'góo biniinaa biiskání ghóne'é hasht'ish tsé nádleehe sikaad léi' góne' hanáat 'ánáayiidlaa dóo chidí łá' yíł nááyoodziid jini. 'Áko chidí yéé náádiists'q'q' dóo yee dah náádiilghod jini. 'Íiléehgo t'éiyá ha'át'íi shíł tát'íd nahalingo doot'izh léi' tó yit 'ahínáyíidzi' jini.

'Áko 'índa da'joosdlq'q' jini. Biiskání Secretary of the Navy yit yah 'anáánáadzá jini.

"Tókq'í bée'iniidlaaígíí díkwíí bik'é nihaa didí'áat?" ní jini Mr. Daniels.

"Béeso 'naakidi miil ntsaaígíí biighahgo bik'é nihaa dideesh'áat," ní jini hastiin yéé. Mr. Daniels díi bił t'áa 'áko jini. 'Áko ndi t'áa łahgo bína'ídí-deeshkił. 'Áko 'índa Wáashindoondóo béeso ch'ideidiyii'aahígíí bi'doolnih ní jini.

"Díi ha'át'íi shíł tát'íd nahalingo tó bił 'ahinéidzi'ígíí lá haa yit'éego 'aníł'j? bizhdíiniid hastiin yéé. "T'áadoo bik'é shich'í' nda'nohtéhe doo nihit ch'í-deesh'áat da," ní jini.

Ghónáasdóo t'áa 'éi biniinaa saad hazłj' jini. "Jó doo shaa ndahidootni da lá. Kéyah náánáłá' dah náánást'q'q-di shaa nahidoonih," níigo hastiin yéé bá hóochjídgo hats'q'q' ch'élghod jini.

Hastiin hats'q'q' ch'élghod yéé bqa dahóne'go yah 'ada'iniíłi há hadeineeztq'q', ndi ch'ééh hadazhneeztq'q' jini. 'Éi díshjígóo hastiin yéé t'ah doo bėnáhoodziłh da jini. Tókq'í yéé'iidlaa yéé t'áa daats'í 'aaníi yéé'iidlaa nt'ée' t'óo hwiinidzin jini k'ad.

JÓHONAA'ÉÍ DÓÓ T'ÁADOO LE'É BITS'ÁÁDÉÉ' NÁÁ- DAHASDLÍ'ÍGÍÍ BAA HANE'

¹⁵ Nléí dзіtгóó, tsé dah nda'azkqá-góó, halgaigóó dóó tsighi'góó ndaah-kaigo haashíí néelqá' t'áadoo le'é 'at-'qq 'át'éego daah'í. Dзіtdi ndíshchíí 'ayóí 'ádanítnéezgo, dóó tó daazk'az dóó daníktóligo danílí tsin bitahgóó, 'áádóó tsé deigo 'ayóí 'ádanítnéezgo yadaa'á. Ndi dзіtdéé' hadah njoodaát-go ni' bikáá' joogátíííí t'ahgo 'ánáá'níít'í. Ndíshchíí' deíl'áhqgi 'át'éego séítahgóó chá'ot dóó gad deíl'á t'eh, tó doo hózhó hólqo da t'eh dóó tó sik'azgo

JEI'ADIIH *****

ch'osh doo yit'íinii nits'íís bii' hólqo lá. Díí ch'osh doo yit'íinii nits'íís bii' hólónígíí diné bit danighanígíí t'áá 'aktso bidadi'díítnah lá. 'Áko 'éí 'atdó' jéí 'ádííh bich'osh doo yit'íinii nits'íís bii' hólónígíí biniíghé 'azee'ál'íí'góó díínáát, dóó 'áadi nqah 'ádoodjít dóó t'áá 'íighisíí bee 'ádaa 'áhólyqá dooleet bi'doo'-niid ni'. 'Áko díí 'ábí'doo'niid yéé t'áadoo yaa yiníst'ííj da dóó doo yoodlqá da. Doochoq'at'éego yaa da hwii' hólqo dooleet nízingo biniinaa.

Díí hastiin bqah dah haz'ánígíí ts'ídá la' t'áá 'ákót'éego ba'at'chíní yéé dóó be'esdzáán yéé bqah dah dahoo'a'go 'ádaadin. Ba'at'chíní yéé t'áá 'aktso t'ah 'ádaat's'íísigo 'ádaadin. Ła' táá' béédááhai. Ła' t'áá shqo díí' béédááhai. T'áá 'aktso hoł baa dahajoobá'í dóó 'ayóo 'ádajóníí ndi t'áadoo diné dóó 'asdzání daazl'íí da. Jó 'éí 'ashdla-'áadah yilt'éego 'atkéé' dahazl'íí nt'éé' t'áá 'aktso 'ádaadin.

'Azee'ál'íí góne' diné bit jizhje'íí'gíí dó' łá' jéí 'ádííh bidadeesna' lá. 'Áko 'éí nihizhé'é dóó nihik'is' da dóó nihimá da jéí 'ádííh gholghéii bee bqah dah nahaz'ánígíí doo yee 'ádaa 'ádahalyqá'góó biniinaa nihí dó' jéí 'ádííh nihidadeesna' daaníigo hanáát 'ádaa dahalne'. Diné łá' t'áadoo bahat'aadí jéí 'ádííh gholghéii bee bqah dah nahaz'áq ndi 'azee'ál'íí'góó doo dabíni' da dóó łá' doo yee 'ádaa 'ádahalyqá dago biniinaa diné nááná'łahji' yináada'dít'na' daaníigo hanáát yaa ndaat'íígo bit jizhjeé' jinií.

'Áádóó t'áá la' 'aaníí lā jinízingo t'áá 'aktso baa ntsíjikeesgo 'atah jiztí. 'Asdzání doo bqah daat'ééhgóó shaa da-haaskai, 'áádóó bik'iji' 'índa bqah dah dahoo'a' dóó 'éí k'ad 'ádaadin jinízingo jiztí jinií. 'Atk'idqá' Bilagáana 'azee'-íí'íni léi' 'azee' nqah 'ál'íí dooleet shi-dííniid yéedqá' t'áá 'íídqá' 'azee' shqah 'ál'íígo da shq' k'ad doo shqah tééhgóó naasháa dooleet nt'éé' jinízingo jiztí jinií. T'áá 'íídqá' 'ádaa 'áháshyqágo dóó 'azee'ál'íí'góó niséyáago shíí shiniinaa diné 'ádaadinígíí t'ah ndaakai dooleet nt'éé' jinízingo 'atah jiztí jinií.

danílinéé 'ádin t'eh. Hózhó halgaiji' 'ajigháahgo tsin 'éí t'áá 'íighisíí 'ádin t'eh. T'áá hazhó'ó ch'il deenínii dóó ts'ah dóó díghózhii t'éiyá yíl'á t'eh. Tó dahólónéegóó dahóółtsai t'eh, t'áá hazhó'ó ninádahatt'ííhgo t'éiyá tó ndahadleeł t'eh. Jó k'ad t'áadoo díkwíidi da 'ahéé'ílkeedí táa'go haz'á bii' ch'ínii-kai. Díí k'ad táa'go haz'ánígíí bighi' nanise' dóó naaldlooshii dóó ch'osh bit dah ndahaz'áq'góó t'áá 'aktso deíníilta'-go díkwíí jí shíí bíighah.

T'áá 'ákónáánát'éego sq' náhookos dabijinínígíí biyaaigigo jidigháahgo doo-daii' shádi'ááh biyaaigigo jidigháahgo náas joogáátgóó t'áadoo le'é ni' yikáá' dahinánígíí t'áá 'aktso t'ahgo 'ánáá'níít'í t'eh.

T'áadoo le'é ndaat'a'ígíí nítch'i t'éiyá 'agháadi bá 'át'é. T'áadoo le'é tághí' dahólónígíí t'éiyá tó 'agháadi bá 'át'é. Díí k'ad t'áá nihí 'ádaa ntsidei-keesgo t'éiyá nahasdzáán bikáa'gi t'áá 'íighisíí 'át's'íísigo dah 'alzhiin. Doo ts'ídá ha'at'íhíi da bá 'ániit'ée da. T'áá hazhó'ó díí tsin dóó tsé t'áá 'ákwíí jí bitaadeiikaagi 'át'éego 'ániit'ée.

T'áá 'ákwíí jí ha'a'ahdée'go háá'á-'ááh dóó yádíthit bighi'di tsé'naa niná-dááh dóó 'e'e'aah góyaa 'anádaáh. T'óó níl'íígo nahasdzáán yinádaát nahalin. T'áá 'éí bee hool'in dóó bee hoonéedoh. 'Áádóó t'áá 'éí t'éiyá bee dahinii'ná. T'ée'go sq' dóó 'ooljée' náada'diníłdiin t'eh. Łahda 'éí 'ooljée' nizhónigo názbqs t'eh, joót yádíthit bighi'-dée' bits'ádi'ndíín nahalingo. Ndi t'áá náhidizííd bik'eh díkwíidi shíí 'at'qq 'ánát'ííh. Łahda t'áá 'atní'ídóó t'éiyá yit'íí t'eh. Łahda t'éiyá t'áá bibqahági t'éiyá bidi'ndíin t'eh. Łahda t'éiyá t'áá 'íighisíí doo yit'íí da t'eh.

'Olta'di nléí nízaadi kéyah dah naaz-nílinígíí dóó diné yikáá' kéédahat'ínígíí baa da'íínółta' t'eh. China hoolghéedi 'atdó' baa da'íínółta'. Jó 'éí 'áaji' tónteel bikáá' tsé'naa díkwíí jí shíí 'ajooł'otgo bíighah. Jó k'ad nihit béedahózingo ni' nímazgo nihit dah si'ánígíí bine'dée' 'áhoolghé China. Nahasdzáqshq' ha'at'íí 'át'é? Bikáá' chahał-heet dóó jí náhadleeł, dóó bikáá' ndahattin dóó daníchííł dóó bikáá' shí dóó hai dóó daan dóó 'aak'eed ndahadleeł. Ha'at'éeđé'eshq' hazl'íí? Haadashq' yit'ée dooleet t'áá 'át'é t'áá łaji' yíłtsqágo?

Diné t'áá 'aktso díí yínda'ídíłkid. T'áá bigháq'ji' lq'ígóó díí binaagóó 'ádahoot'éhígíí yínda'ídíłkid. Diné łá' t'áá ch'ééh yaa ntsídaakeesgo biniinaa łá' bee 'adéest'íí' 'ádayiilaago 'índa t'áá díkwíí yéeda'deetzq.

Díí nahasdzáán bikáá' 'at'qq 'ana'í

dah naazjaa'góó t'áá 'aktso sq' dóó nahasdzáán dóó nanise' dóó naaldlooshii baa hane' bee dahólq. Naabeehó baa hane' dahólq, Bilagáana bizází yéé baa hane' dahólónéegi 'át'éego. 'Atk'idqá' dinéhéé sq' naalkaah doo bit bidahónéedzq da nt'éé', háálá t'áá 'íighisíí nízaadi naaznil dóó hanáá' t'áá bízhání doo bee yit'íí da.

K'ad t'éiyá bee 'adéest'íí' t'áá 'íighisíí dabidziilígíí hólq. 'Áko 'éí bee sq' t'áá díkwíí shíí nihit béedahózin. T'áadoo le'é sq' haa yit'éego neezdoh, dóó haa yit'éego neezk'az dóó sq' bikáá' 'ádahoot'éegi bee bééhózinígíí dó' hólq.

Díí bee yá'qashgóó dadíit'íí'go nahasdzáán hazl'íí'gíí t'áá 'át's'íísigo nihit béedahózin daniidzin. K'ad bee 'ahit dahodiilnih.

Hastói dahóyanígíí 'ádaaníigo t'áá 'íighisíí lq'í doo jołłta' 'anéelqá' náahaiídqá' jóhonaa'éí t'áá 'íighisíí nitsaa nt'éé' dóó 'ayóo bits'áníłdoi nt'éé' jinií. T'áá 'íighisíí sidogo biniinaa t'áadoo le'é dííłhíí'go dah naago' nahalin sha'-shin. Niik'aazgo t'óó t'áá 'áaji' tsé dóó béesh nahalingo nit'izgo dah doolts'it nahalin, díí nahasdzáán nihit dah si'ánigi 'át'éego. Kót'éego jóhonaa'éí dah si'qágo nízaad nihoolzhiizh, 'áádóó doo t'áá 'éí t'éiyá yádíthit bii' dah si'qá da. 'Éí shíí hane' náas, deetz'í' di nihit béedahodoozjít. K'ad 'áhwiini-dzingo t'éiyá 'atk'idqá' nihijóhonaa'éí nááná'łá' jóhonaa'éí daats'í 'át'éé léi' 'ayóo 'áníłtsogo bik'iji' ndiilghod jinií. Jó k'ad t'áá 'aktsoní'at'ch'í' dah da'ahidzjísigo 'át'é.

T'áadoo le'é danitsaaígíí t'áá yéigo 'ách'í' kódeił'íígo 'át'é. Nihits'íís dóó diné nááná'łá' bits'íís 'ách'í' kwíł'íígo 'át'é. T'áá 'íighisíí t'ííhđigo biniinaa doo baa 'ádahwiilchjiih da. T'áadoo le'é jóhonaa'éigi 'áníłtsogo t'áá 'íighisíí bídziilgo 'át'é.

Jó 'áko jóhonaa'éí léi' nihijóhonaa'éí yik'iji' ndiilghodéé t'áá 'íighisíí nitsaago biniinaa nihijóhonaa'éí 'ách'í' kó-yiilyaa. T'áá yich'í' náas yilghołgo bik'eh yéigo 'ách'í' kóyiilyaa jinií. T'áá 'áháníđéé' yich'í' yilghołgo t'áá 'íighisíí bitsxe' sil'íígo nihijóhonaa'éí łá' bidíłłhéezh jinií, dóó bidíłłhéezhéé 'aktso diitaa' jinií. Nihijóhonaa'éí bidíłłhéezhéé díí nááná'łá' jóhonaa'éí yéé t'áá bich'i-ji' 'aktso diitaa' jinií, 'áádóó díí jóhonaa'éí nááná'łá'q t'áá 'íighisíí tsjłgo yilghołgo biniinaa díí nihijóhonaa'éí bidíłłhéezhéé t'áá yí'itsé ch'élghodgo biniinaa t'áá bita'ági dadínéezdee' jinií. Jóhonaa'éí łá'qá háájí shíí 'eelghodgo biniinaa nihijóhonaa'éí yéé 'ách'í' kónááyíilyaa jinií. 'Áádóó 'índa díí jóhonaa'éí bits'áhaashhéezhéé naaniigo ninkánáníjéé' jinií. Ghónáásdóó náházbqs-

(Page 6 bikáá' baa nááhane')

JOHONAA'EI DOO T'AA *****

go nihijóhonaa'ei yéé binaago 'ahééhájeeh silíí' jini. Ndi doo ts'ídá náházbqsgo 'ahééhájeeh da jini. Ła' t'áa 'áhánígi 'ahééhájeeh dóo Ła' t'éiyá nízadidi 'ahééhájeeh jini.

'Áko 'éi díísh jííggóo náházbqsgo t'ah ndi 'ahééhájeeh jini. 'Éi díísh jííggóo Ła' bízhi' dahóló jini. Jó 'éi Ła' Nahasdzáan ghosghe' jini.

Jó 'áko nahasdzáan jóhonaa'ei bits'áníthęęzhgo bits'áqádóo hazlíí'go 'át'é. T'áa sahdi dahists'id dóo jooŁ nahalingo náházbqsgo jóhonaa'ei bináamas silíí'. T'ah doo 'ooljée' haleeh yéé dąq' díí nahasdzánigíí t'áa 'iighisíí tsííŁgo náághisgo biniinaa t'áadoo hodina'í t'ée' dóo jíí náhádleeht'ée' sha' shin jini. T'áa naakíhí 'ahée'ílkidíji' jíí náhádleeht'ée' sha' shin dóo t'áa naakíhí 'ahée'ílkidíji' t'ée' náhádleeht'ée' sha' shin, 'áko díí'di 'ahée'ílkidíji' nahasdzáan t'ááŁáhádi nínághisht'ée' jini. Nahasdzáan t'ah doo yéigo yit'is yéedąq' t'áa 'iighisíí tsííŁgo naanáamasgo biniinaa nahasdzánigíí Ła' bits'ánááníthęęzh sha' shin jini. Jó 'éi k'ad 'ooljée' dabidii'ni.

Nahasdzáan t'ah doo yit'is yéedąq' t'áa 'iighisíí tsííŁgo náághisgo biniinaa doo nizhónigo nímaz da jini. 'Éi bąq díísh jííggóo 'ooljée' haa shíí nízah nínáhalzhishgo hanádaáh. Nahasdzánigíí jóhonaa'ei yináádaát dóo 'ooljé'igíí nahasdzáan yináádaát.

Jóhonaa'ei dóo binaagóo jooŁ 'ahééhájeehigíí t'áa 'iighisíí hótšago bá haz'ąqgo 'át'é. Jóhonaa'ei dóo nahasdzáan bita'gi náhást'ediin dóo ba'aan táadi mííŁ ntsaáigíídi tsin sitą jini. JooŁ jóhonaa'ei ts'ídá 'aghá 'ánízadi bits'ąqdi dah si'ánigíí t'éiyá dízdiindi 'ákónánízad jini. K'ad díí nahasdzáan bikáa'gi t'ááŁáhádi 'ahée'ílkidíji' hastądiindi tsin sitąqgóo t'áadoo le'é bee nihiidáahgo t'áa 'iighisíí tsííŁgo yiidáat Łeh. K'ad kodóo t'áa 'ákót'ęego jóhonaa'ei bich'í' deedzáago hastądiin dóo ba'aan díí'di mííŁ dóo ba'aan 'ashdladi neeznádiin dóo ba'aan tseebídiin dóo ba'aan táa' nihiidooŁkáat doodaii' t'ááŁáhádi neeznádiin dóo ba'aan tsosts'idiin dóo ba'aan hastąq' nihéedooah. Jó 'áko t'áadoo 'áadi jígháhí są hodiyoohéet.

Díí jooŁ jóhonaa'ei yináájahigíí bízhi' dahóló. Jóhonaa'ei bits'ąqji'go hodees'ąago Mercury 'átsé dah si'ą, dóo Venus, dóo Nahasdzáan dóo Mars dóo Asteroids (díí díí'go deíníji'igíí t'áa 'aŁtso nahasdzáan t'áa yich'í'go 'adaníŁtso), 'áádóo Jupiter dóo Saturn, dóo Uranus, dóo Neptune dóo Pluto dah naaznil. 'Éi t'áa 'aŁtso jóhonaa'ei yináájah. Jó 'éi 'át'ah 'índa bee 'ahíŁ dahodiilnih. K'ad t'éiyá nahasdzáan hazhó'ó bee 'ahíŁ dahodiilnih.

Díí nahasdzáan nihíŁ dah si'ánigíí nízaadęę' 'ooljée' bikáádęę' níí'íí'go nímazgo 'át'é. Bíłatahjiigo dóo bit'áahjiigo t'áa 'áŁch'íídígo bikáa' hóteelgo 'át'é. 'AŁníí' gónaa t'éiyá 'ahénáŁk'idgo 'át'é. Jó 'éi náághisigíí bee 'át'é. Shąq' t'ŁóŁ dziŁmazgo hats'ąqji' kót'íí Łeh. Jó t'áa 'éik'ehgo nahasdzáan 'aŁníí'gi 'aŁts'ąq' kót'íí.

'Ooljée' bikáádęę' nahasdzáan jini'íí'go tónteel dóo kéyah dah naazniligíí t'áa 'aŁtso yit'í jini, da'ólta'góo t'áadoo le'é nahasdzáan beda'alyaaigíí nahalingo. Nahasdzáan bikáa'gi naniše' deíl'áhąqgóo dah dadoot'izh dooleet. Dahalgaigóo daats'í t'Łó dah dahashtizh dooleet.

Nahasdzáan binaagóo níŁch'i hóló. Hastóí t'áadoo le'é ndeíŁkaahigíí 'ádaaníigo deigo haashíí nízadji níŁch'i hóló daaní jini. Ndi chidí naat'a'í yee ndaakaagíí 'ádaaníigo t'éiyá tádiindi tsin sitąq dóo nóghohji' níŁch'i 'áŁch'íídí dóo doo 'asohodoobéęzhgóo deesk'aaz daaní jini.

NihíŁ béedahózingo dziŁ bighąq'gi hajigháahgo deesk'aaz dóo níŁch'i t'Łó bíyóh 'áŁt'ąq'í Łeh.

Nahasdzáan bikáa'gi dah ndaaldooigíí k'os gholghé. Tó biziilígíí dah dadiildoh dóo daniik'asgo t'áa 'éi k'os ndaadleeht. NíŁch'i sidooigíí siil 'aghábii' hóló. Díí siilígíí daniik'asgo t'áa 'éi tó ndaadleeht dóo nanidéeh Łeh. K'os t'áa 'iighisíí nízaadi dah ndaaldooigíí bighi'di siilęę t'áa 'ąaji' daatingo yas ndaadleeht. Díí tó dóo tinígíí níŁch'i yide'át'ííhgo daníŁííŁ dóo ndahaŁtin Łeh. 'Ooljée' biná'ástŁee'go t'éiyá tó daastinígíí yiníkáadi'níŁdıingo 'át'é. 'Ooljée' tó yiníkáadi'níŁdıingo doo k'éhézdón 'i'diíŁdıin da. Diné Ła' 'ádaaníigo 'ooljée' biná'ástŁee'go doochiíŁgo 'át'é daaní Łeh. 'Éi t'áa 'aaníí, hálá 'éi tó bighádí'níŁdıingo 'ooljée' biná'ástŁee' Łeh.

Naadiin díí'di 'ahéniná'álki'go díí nahasdzáan t'ááŁáhádi nínághis. Kót'ęego jíí dóo t'ée' náhoodleeht. Nahasdzáan 'aŁníí'dóo bidi'níŁdıin Łeh, dóo Łahji' bikáa' chahaŁtheet Łeh. T'Łee'go bilasána dah joo'áatŁgo dóo Łahđęę' bee ni'diŁlaadí bee bidizhníŁdıingo t'áa 'aŁní'ídóo bidi'ndiin Łeh, dóo Łahji' t'éiyá bikáa' chahaŁtheet Łeh. Díí bee ni'diŁlaadí yígíí jóhonaa'ei 'át'ęego, dóo bilasánaigíí nahasdzáan 'át'ęego. Jó 'áko bilasána t'áa nínághis bik'eh bikáa'gi t'ááŁáhádęę' haa'diŁlaad dóo t'ááŁáhá góyaa 'i'diŁlaad, díí nahasdzáan bikáa' jóhonaa'ei hanádaáh dóo 'anádahági 'át'ęego. T'ááŁáhádi 'ahée'ílkidíji' nahasdzáan naadiin tseebídi mííŁ dóo ba'aan tseebídi neeznádiindi tsin sitąqgóo nihimáas jini. 'Áko ndi táadi neeznádiin dóo ba'aan hastądiin dóo ba'aan 'ashdla' néíŁkáahgo 'índa

jóhonaa'ei t'ááŁáhádi yinínádaáh jini. Nahasdzáan doo t'áa k'éhózdón naaniigo jóhonaa'ei yináádaát da. T'áa bíyó naanii dínée'ąqgo naanádaát jini. Nidóstázii naanii dínée'ąqgo náházbqsgo naanáalghoŁ nahalingo. 'Éi bąq haigo náhookqš biyaaí chahaŁtheetŁgo haa shíí nízah nínáhalzhish. Shádi'ááh biyaaí t'éiyá hool'in Łeh, 'áádóo shíígo t'éiyá shádi'ááh biyaaí chahaŁtheetŁgo náhookqš biyaaí t'éiyá náahool'in Łeh jini. Jó díí nahasdzáan naanii dínée'ąqgo jóhonaa'ei yináádąŁigíí bee hai dóo daan, dóo shí, dóo 'aak'eed ndahoodleeht. Nahasdzáan t'áa k'éhózdónigo jóhonaa'ei yináádaatŁgo t'éiyá t'ááŁáhági 'áhoot'ęego 'ahool'aa dooleet ní't'ęę'. T'áa 'áko ndi k'ad ni' 'aŁníí'gi t'áa shíígo nínáháhááh. Łahda 'ayóo ndahaŁtinígíí dóo Łahda doo hózhq' ndahaŁtinígíí t'éiyá bee bééhózin. Ni' 'aŁníí' dóo náhookqš bita'gi dóo ni' 'aŁníí' dóo shádi'ááh bita'gi shíígo yá 'aŁníí'gi n'đit'áahgo jíí nineez dóo honeezdo Łeh. Haigo t'éiyá 'ahání n'đit'ááh dóo jóhonaa'ei doo hózhq' bits'áníŁdoi da Łeh. Náhoniidóoh dóo nízaad n'đit'ááh náhoodleehtŁgo daan dabidii'ni. Deesk'aaz náhoodleeht dóo 'ahání n'đit'ááh hoolleehtŁgo t'éiyá 'aak'eed dabidii'ni. Hózhq' shádi'ááh biyaajigo doodaii' hózhq' náhookqš biyaajigo jidigháahgo jóhonaa'ei t'Łó náházbqsgo 'ahééhádahgo hastąq' ndízi', dóo chahaŁtheetŁgo hastąq' nínáádízi' jini. Jó 'áko haigo t'Łó t'ée'go náhah, dóo shíígo t'áadoo 'e'e'ahí náshííh.

Naadiin tsosts'id néíŁkáahgo 'ooljée' nahasdzáan t'ááŁáhádi yinínádaáh — doodaii' t'ááŁáhádi nínáádízi'. 'Ooljée' 'aŁdó' t'áa bí naanáághis ndi t'áa 'iighisíí tqdęę naanáághis jini. T'ááŁáhádi nínághisgo naadiin tsosts'id néíŁkááh. Jó 'áko 'ooljée' bikáa'gi t'ááŁáhádi jíí, dóo t'ááŁáhádi t'ée' náhádleehtŁgo nínáádízi' jini. 'Ooljée' t'ááŁáhádi nahasdzáan yinínádaáh dóo t'ááŁáhádi nínághisgo náhidizidígíí biniinaa t'ááŁáhági nínáhalzhishgo t'éiyá ndeíŁtséeht dóo t'ááŁáhádęę' t'éiyá ndeíŁtséeht. 'Áko 'ooljée' bine'đęę' 'áhoot'éhigíí t'áadoo bíŁ bééhóziní da.

Nahasdzáan bikáádóo 'ooljée' bich'í' naakidi neeznádiin dóo ba'aan tádiin dóo ba'aan tseebídi mííŁdi tsin sitą jini. Jó 'áko hastądiindi tsin sitąqji' t'ááŁáhádi 'ahée'íilkeedgo t'áadoo le'é bee joogaaŁgo t'ááŁáhádi neeznádiin dóo ba'aan hastądiin dóo ba'aan 'ashdla' hwiidooŁkáat 'ooljée' bich'í', t'áa 'ákwíí jíí, dóo t'áa 'ákwíí t'ée' joogaaŁgo.

'Ooljée' doo t'áa bí 'adiníŁdıin da. Jóhonaa'ei 'ooljée' yidi'níŁdıin dóo nahasdzáan yináadi'níŁdıin jini, bíí'adéest'íí nahalingo. 'Ooljée' bikáádóo nahasdzáan níí'íígo 'aŁdó' t'áa 'ákót'ęego bi-

(Page 7 bikáa' baa nááháne')

JOHONAA'EI DOO T'AA *****

ts'adi'nidiin leh jini. 'Ooljee' nahasdzáan t'áa yináadáat bik'eh doo t'áa-láhagi 'át'éego bidi'nidiin da. Lahda t'áa 'át'é bidi'nidiin leh. Lahda t'éiyá t'áa 'atni'idóo bidi'ndiin leh, dóo lahda t'éiyá t'áa bibqahagi bidi'ndiin leh.

Jó 'éi lahda 'ooljee' nahasdzáan dóo johonaa'ei yita' góne' 'anádaahgo bee 'át'é. Lahda t'éiyá nahasdzáan 'ooljee' dóo johonaa'ei yita' góne' 'anádaah. 'Ooljee' 'ata'gi nádleehego doo yit'ii da, háalá 'ooljee' bikáa' chahatheetiji nihi-ch'iji nádleehe bee 'át'é. 'Áko 'ooljee' chahatheete náadzah gholghé. T'áa náas náadidáahgo bibqahagi t'éiyá bidi'ndiin leh. 'Áko dah yitq' dabidii'ni. Latin-k'ehgo 'éi 'crescent' (ná'iilts'qahgo jiniigo 'oolghé) gholghé. 'Áadóo t'áa náas yigáatgo t'áa nitsaa náadleehe jini. Ghonáásdóo 'atni'idóo bidi'ndiin leh jini. 'Áadóo t'áa náas náadidáahgo 'atni'idóo biláahgo bidi'ndiin leh. Jó 'éi 'gibbous' gholghé jini. Ghonáásdóo t'áa 'át'é bidi'ndiin leh. Jó 'áko 'inda 'ooljee' nizhónigo názbqs leh. 'Áko hanibqáz dabidii'ni. Hanibqs dóo bik'iji 'ooljee' t'áa 'át's'isí nádleehego ghonáásdóo 'ánádijh jini. Jó 'áko naadiin náhást'éí néilkaáh dóo t'ijhi ba'ánigo 'anáhalzhishgo dah néitijh. Nahasdzáan 'atdó' t'áa bináaghigo biniinaa 'ooljee' ha'a'ahde'go hanadáah dóo 'e'e'ah góyaa 'anádaah.

'Ooljee' bikáa'gi ha'at'ii shíi dah daalzhiinigi Bilagáana —'ooljee' bii' 'azí— deitni. Ndi 'éi dah daalzhiinigi dzit 'adaat'é jini. Bee'adeest'ii' bee níl'ijigo dzit 'ooljee' bikáa'gi 'ayói 'anéelqá' dóo dzit 'ayói 'adanítnéez jini. Ndi 'ooljee' nítch'i dóo tó bikáa' 'adin jini. Jó 'áko doo yikáa' hináni da jini. Johonaa'ei 'ooljee' yidi'nítdiingo 'ooljee' bikáa'gi tó yibézhigí biláah 'át'éego honeezdoh (261°F.) jini. Bikáa' chahatheetid'go doo 'asohodoobéézhgóo deesk'aaz leh (-243°F.) jini. Jó 'áko 'ooljee' t'óo bikáa' halgai dóo Soodzit binaagóo tsézhin naaz'ahigi 'át'éego daats'í tsézhin bikáa' dilqoh jini.

Díi nahasdzáan bikáa'gi t'áadoo le'é 'at'ch'i' kóda'ahil'í dadii'níigo bee 'ahit dahwiilne'; 'áadóo t'áadoo le'é danitsaa ígíi t'áa 'ahánigi 'ahqah naaznilgo yéigo da'ahótq' leh jini. T'áadoo le'é doo 'ach'i' kóda'ahil'íígóo shíi nahasdzáan doo johonaa'ei yináadáat da dooleet nt'ée', 'áadóo daats'í nahasdzáan t'áa k'éhózdón johonaa'ei yits'qaji' dah diilghod dóo daats'í t'áa ha'at'ihii da yit'ahideezgoh dooleet nt'ée'. Nahasdzáan dóo johonaa'ei yit'ahótq', dóo 'ooljee' 'atdó' nahasdzáan yit'ahótq'. Jó t'áa 'éi bee tónteel yaa ndí'níl'qah dóo deéndí'níl'qah. Tónteel bqahgi haghango t'áadoo bahat'aadí tó naakidi yaa ndí'níl'qah, dóo naakidi deéndí'níl-

'qahgo 'aná'at'áah leh jini. Jó 'éi johonaa'ei dóo 'ooljee' 'ach'i' kóbí'í bee 'át'é jini. Tónteeligi nahasdzáan johonaa'ei yits'qaji' yit'ahótq' t'áa yináaghigo tóhigíi yaa ndí'níl'qah jini. Johonaa'ei dóo 'ooljee' tóhigíi 'ach'i' kóyólzingo tóhigíi díi nahasdzáan náaghigíi t'áa 'át's'isígo néiniit'ah jini. T'áa 'éi biniinaa t'áa 'át's'isígo t'ée' dóo jí nineez 'ayoolíit, ndi doo nihiit béedahózin da jini.

Nahasdzáan 'ooljee' yótq'igi 'át'éego nihi 'atdó' nahasdzáan nihótq'. Dóo nihótq'góo t'éiyá t'áa bita'ígóo dah nidanideeh dooleet nt'ée'. Jó díi t'áa 'atsoni' da'ahótq'igíi beego t'áa 'atsoni' t'áa-láhagi naaznil. Jó 'éi sq' 'adaat'ei lá, dóo t'áadoo le'é nahasdzáan bikáa' naazniligíi dó. Doo 'ákót'éégóo t'éiyá t'áa 'atsoni' t'áa bíhólníhigóo dah ndanideehgo t'áa bini'idi 'ahínidadiigoh dooleet nt'ée'. Nahasdzáan 'ach'i' kónihit'ínigíi bee daniidaaz. T'áadoo le'é danitsaaigíi nahasdzáan yéigo 'ach'i' kóyólzin dóo t'áa 'éi bee daniidaaz. Deigo nahasdzáan bits'ahoni'qáqgóo deezáago t'áa ndi doo niidaaz da dooleet. 'Ásaa' bighi'dé' ndi doo tó haageeh da leh jini. 'It'adaalkaatí tó bihi jít'it'e' ndi doo tált'áah dookos da jini. T'áa tó bikáa' dah dziztánéégóo dah sitq' dooleet jini. Deigo yáajiyiicha'go ndi t'áa-láhagi 'át'éego deigo jootkish dooleet. Díi nahasdzáan bikáa'gi t'éiyá yáajiyiichahgo t'áa 'áko ni'ji' ninájit'ish. 'Ooljee' nahasdzáan t'áa bi'oh 'áníitso jini. Nahasdzánigíi 'atni'idóo góne' t'áa k'éhózdón tseebíidi míil tsin sitq' jini. 'Ooljee' t'éiyá 'atni'idóo góne' naakidi míil dóo ba'aan t'áa-láhagi neeznádiindi tsin sitq' jini. 'Ooljee' t'áa 'ah' 'áníitso biniinaa doo hózhó bidziil da. T'áa 'éi biniinaa nahasdzáan bikáa'gi diné neeznádiindi dahidéldo'ígíi 'ooljee' bikáa'gi t'áa tsosts'idts'áadahí dahidéldo' leh jini. 'Ooljee' bikáa'gi t'áa hagaan t'áa-láhagi ndi bee ndizhdootteetgo haz'q jini. Neeznádiindi 'adées'eez 'ánizáadé' bidah 'ajíit'izh ndi t'áadoo 'ázhdóníi da jini, háalá t'áa hazhó'ogo hadazhdoot'ish 'éi bee 'át'é. Nídishchíi' ndi biláahgo yáahiizhdoochahgo haz'q jini. 'Ooljee' bikáa'gi shíi honeeni bee 'ada'aziin ndi 'ayóogo deesdoi dóo tó dóo nítch'i bikáa' 'adaadin jini.

Diné nahasdzáan yikáa' kéedahat'ínigíi sq' náanáhagóo nináadaas'nil nádleehigíi bit' béedahózin. Sq' haa shíi néelqá' Naabeehók'ehgo bízhi' dahóló, dóo náhidizidígíi 'atdó' Naabeehóji bízhi' dahóló Bilagáanak'ehgo bízhi' dahólónigi 'át'éego. T'áa 'iighisíi lq'í náahaiídqá' tónteel ghonaa'niidi Rome hoolghéedi Bilagáana bizazí yéé kéedahat'ii nt'ée' jini. Naakidi míil náahaiídqá' díi dinéhe' t'áa neeznání ndahidizidgo 'adayiilaa jini. 'Íidqá' Bilagáana March deitnínigíi dóo Naabeehó 'éi-

yá Ghóózhch'íid deitnínigíi bee hahwiilzhíish nt'ée' jini. 'Íidqá' September (Bini'ant'qátsoh) Roman-k'ehgo tsosts'id góne' ndízidígíi jiniigo 'oolghéé nt'ée' jini. October (Ghqqji) 'éi tseebíi góne' ndízidígíi, November (Nítch'i-ts'ósí) 'éi náhást'éí góne' ndízidígíi dóo December (Nítch'itsoh) t'éiyá neeznáa góne' ndízidígíi jiniigo 'oolghéé nt'ée' jini. Náhidizidígíi t'ah ndi bee deitnínijh ndi k'ad Nítch'itsoh (December) naakits'áadah góne' ndízidígíi 'oolghé. 'Áadóo náas hodeeshzhiizhgo January (Yas Níit'ees) dóo February (Ghóózhch'íid) bináané'nil silíi jini. 'Áko naakits'áadah ninádizi'go nináhaháah nít'ée' jini. Naadiin náhást'éí dóo 'atni'idóo néilkaáhgo náhidizidígíi nt'ée'. Jó 'éi 'ooljee' bik'ehgo ghólta'go 'áko t'áa táadi neeznádiin dóo ba'aan 'ashdla-diin dóo ba'aan 'ashdla'í néilkaáhgo nináhaháah nt'ée' jini. T'áa náas hodeeshzhiizhgo daan dóo shíi dóo 'aak'eed dóo hai náhoodlee'ígíi náhidizid-éé yit'at's'qaji' deeskid jini. 'Áko 'inda 'atni'idóo yishíitgo haigo ndahidizidígíi hananéit'káah silíi jini. 'Áko t'áa 'éi biniinaa diné naat'áanii danilínigíi t'áa bí danizingo náhidizidígíi t'áa yináadayi'níit nt'ée' jini. 'Áadóo hastiin léi' Julius Caesar gholghéego Roman bina-nit'a'í náanásdlíi'go dqqji' 'anáhoolzhiizhgo t'ah nt'ée' 'inda Nítch'itsoh ndízidígíi jini. Dqqji' 'anáhalzhishgo t'éiyá Ghóózhch'íid ndízidígíi leh nt'ée'. 'Áadóo hastiin yéé 'ooljé'ígíi yaa ná'ahodílt'ini náhidizidígíi t'áa 'atso dani-neezgo 'adayiilaa jini. Jó 'áko táadi neeznádiin dóo ba'aan hastádiin dóo ba'aan 'ashdla' néilkaáhgo nináhaháahgo 'ayiiilaa jini. Díi táadi neeznádiin dóo ba'aan hastádiin dóo ba'aan 'ashdla' néilkaáhgo nináhaháahigíi deezt'i' silíi dóo bik'iji' dízdiin dóo ba'aan 'ashdla' náahaigo 'inda Doodaatsaahii bi'dizhch'i jini. 'Áadóo t'áa díi' ninánaháahgo táadi neeznádiin dóo ba'aan hastádiin dóo ba'aan hastáq' néilkaáhgo hodeeshzhiizh jini. Díidi 'inda t'áa 'ákót'éé lá jini. Háalá táadi neeznádiin dóo ba'aan hastádiin dóo ba'aan 'ashdla' néilkaáhgo 'inda nahasdzáan t'áa-láhagi johonaa'ei yinínadáah jini. Jó 'áko k'ad náhidizidígíi t'áa yá'at'ééh ndi díi' di neeznádiin nínahahgo 'inda tágíi jígóo biláah nádleeh jini. Ndi k'adígíi t'éiyá táadi neeznádiin náahaiídqá' hasht'enályaa jini.

"Hastiintsoh, ne'esdzáan shaq' díit-téet ya'; shaq' yiníit'ijigo ne'esdzáan 'ánítdásigíi t'áa bee nítdáasgo 'óola t'a' bik'é naa deeshhéet," jini jini t'a'.

"At'ah 'inda naa deeshtéet," ní jini Hastiintsoh gholghéhe. "Ha'at'éego-shq?" bijini jini. "Jó 'át'sé bini' nil-k'ah," ní jini Hastiintsoh.

V.A. YA NAALNISHIGII DASHA' HAHGO ŁA' NIHITAH DOOGAAL?

Veterans Administration yá naalnish-ígíí Tségháhoodzánígi naaki siké, 'éi Ła' nihit béédahózin. 'Éi t'áa 'áŁah Naabeehó 'át'é. Ła' Stanley Thomas Jr. gholghé. Ła' 'éi Leigh Hubbard gholghé. Ła' diné yitahgóó tádígháhgo, Ła' t'éiyá t'áa 'áŁaji' Tségháhoodzánígi

sidá. Nihitahgóó tádígháhígíí doo t'áa-Łáhagi bee hodina' da. 'Éi baq Ła' biŁ nda'ahiyotzíih sha'shin. T'áqtsóh ndí-zídígíí (May) bighi' díí kwii naaltsoos biká' ígíí bik'ehgo nihitahgóó tádidoo-Łash. Díí nihit béédahózingo doo Ła' biŁ nda'ahiyotzíih da dooleet.

May 5	Tuba City	Council Hall	12:00—5:00
May 6	Red Lake	Trading Post	9:00—12:00
	Cow Springs	Trading Post	1:00—5:00
May 7	Kaibeto	Day School	9:00—5:00
May 8	Inscription House	Trading Post	9:00—12:00
	Shonto	Trading Post	2:00—5:00
May 9	Kayenta	District Office	9:00—5:00
May 12	Ganado	No arrangements yet	9:00—5:00
May 13	Pinon	District Office	9:00—5:00
May 14	Chinle	District Office	9:00—5:00
May 15	Many Farms	Cooperative Store	9:00—11:00
	Rock Point	Day School	1:00—5:00
May 16	Lukachukai	District Office	9:00—5:00
May 19	Crystal	Day School	9:00—5:00
May 20	Fort Defiance	District Office	9:00—5:00
May 21	Klagetoh	District Office	9:00—5:00
May 22	Wide Ruins	Day School	9:00—12:00
	Greasewood	Trading Post	1:00—5:00

DINENAHODLOONII BAA HANE'

17 Náhookqs biyaadi Naabeehó diné'é bik'éí Ła' kéédahat'ígíígo 'át'é. Naabeehó diné'é 'éi Ła' doo biŁ béédahózin da. Dinénahódlóonii daats'í daolghé. Díí Naabeehó bik'éí 'áadi kéédahat'ínígíí Ła' Bilagáanak'ehjí Beaver daolghé. Ła' t'éiyá Sarci daolghé. 'Aadi kéédahat'ínígíí 'áŁdó' diné daanígígo 'ádadóji. Beaver daolghéhígíí kót'éego badahane':

'AŁk'idqá' diné deinéehgo be'ek'id léi'gi diné niheezná, dóó tsé'naa 'adeeznáago be'ek'id 'aŁní'gi 'at'ééd 'áŁts'íisi léi' tin bighi'déé' 'adee' nahalin léi' háa'áago yiyiŁtsq daaní jini. Díí be'ek'idígíí t'éiyá yistingo bikáa' ha'naa ni'niná daaní jini. Díí 'at'ééd 'adee' yiyiŁtsánéé bimá sání shá ndiitjijh yitni-

go yaa nisi'niŁdéel jini. Díí'di ch'ééh 'ándoo'niidgo 'inda bimá sání tinéé hayiŁne' dóó 'adee' yéé yáq'dééŁne' jini. Yáq'dééŁne'go tin biyaadi hodiists'áq' dóó ha'at'í shí' 'ayóí 'áníŁdíil léi' náhi-diitahgo tin hoŁ bigháŁt' jini, 'áko diné Ła' tsíŁts'áhaasghod jini t'áa náasee—Ła' t'éiyá náŁ'áq'jigo tsíŁts'ánihaazh-jéé' jini. 'Éi biniinaa 'oonéŁéé 'áŁwe'é 'aŁts'á'íŁdee' jini. Náhookqs biyaajigo tsíŁts'ádahaazhje'éé 'éi Beaver daosghe' jini. Shádi'áhjigo tsíŁts'ádahaazhje'éé 'éi Sarci daosghe' jini. Díí Beaver daolghéhígíí 'ádaanígígo t'éiyá Naabeehó diné'é shádi'áhjigo tsíŁts'ádahaazhje'éé Ła' 'ádaat'í daaní jini. Jó t'áa 'éi Sarci deiŁnígo dayózhí.

THE NAVAHO ALPHABET

The Navaho letters always have the same sounds as they have in the words which are given here as examples. If you learn the sound

of the letter in the example, then you will know how it sounds in any other word. It is not hard to read Navaho; it is written just as it sounds.

(a) gah, rabbit.	(ao) daolghé, they're called.	(k) kin, house.
(aa) saad, word.	(aoo) 'aoo, yes.	(k') k'ad, now.
(q) sq, old age.	(oi) deesdoi, it is hot.	(l) la'í, many.
(qq) naadqá, corn.	(b) bááh, bread.	(ł) Łá, much; many.
(e) dibé, sheep.	(ch) chidí, automobile.	(m) mą'jii, coyote.
(ee) 'azee, medicine.	(ch') ch'il, plant.	(n) ni, you.
(e) doohes, it will itch.	(d) diné, man.	(s) sis, belt.
(ee) 'áádéé, from there.	(dl) dlóó, prairie dog.	(sh) shishish, it stung me.
(i) shí, I.	(dz) dziŁ, mountain.	(t) tin, ice.
(ii) díí, this.	(g) gah, rabbit.	(t') t'iis, cottonwood.
(j) shí, summer.	(gh) bighaa, his wool.	(łł) łłah, ointment; salve.
(jj) díí, four.	bighoo, his teeth.	(łł') łł'oh, grass.
(o) tó, water.	bighid, his chest.	(ts) tsin, tree; wood.
(oo) tooh, body of water.	bighe, his son.	(ts') ts'in, bone; skeleton.
(q) sq, star.	(h) hai, winter.	(w) 'awéé, baby.
(qq) dlóó, prairie dog.	bááh, bread.	(x) yiyiisxí, he killed him.
(ai) hai, winter.	(') 'a'áan, hole.	(y) yas, snow.
(aai) shinaaí, my brother.	'e'e'ah, west.	(z) biziiz, his belt.
(ei) 'éi, that one.	bito, his water.	(zh) shizhé'é, my father.
(eii) 'eii, that one there.	(j) jii, day.	bibéézh, his knife.

When there is a little mark above the letter, then your voice goes up on that sound. Say the first word, and then the second of those we give here as examples.

ni, you ..... ní, he says.
'azee, medicine ..... 'azéé, mouth.
nił, he is ..... niłí, you are.
doo, not ..... dóó, and.

ENGLISH SUMMARY

1. An explosion of ammonium nitrate, followed by oil fires nearly demolished Texas City, killing and injuring a great number of people. The Red Cross rushed aid to the stricken city.

2. A tornado struck in Southern Oklahoma and in parts of the Texas panhandle, destroying several towns, and killing or injuring a great number of people.

3. Mr. Tom Lincoln, a delegate from District 17 spoke in Navaho over radio station KGAK in Gallup, on Saturday April 26. He pointed out the urgent need for establishment of boarding schools, not only in his own community, but elsewhere on the reservation. He also pointed out the crying need for hospitals, and more medical aid to people over the reservation. With regard to Indian voting, he is of the opinion that Indian problems would be accorded wider recognition if the people had a voice in our national and state governments.

4. A soldier who became tired of constant guard duty deserted and joined the Paratroopers under an assumed name. He served with distinction in Europe, but his identity became known, and he was tried by a Court Martial. He was convicted, sentenced to two years at hard labor, and given a dishonorable discharge from the army.

5. The president has named three men to membership in the Indian Claims Commission.

6. Representative Fernandez of New Mexico has gone on record as favoring a western location for the Bureau of Indian Affairs.

7. At the Gallup depot Mr. Manygoats sold a passing tourist a bracelet, but could not change a twenty dollar bill. A Navaho woman standing close by grabbed the bill and said she would get change. But she did not return, so the police had to search for her. She was found drunk on a bottle of wine she had bought with the tourist's money.

8. Action is now being taken in Washington to repeal the laws which prohibit Indians from buying or possessing liquor off the reservations. The liquor prohibition would continue to be enforced on the reservation.

9. The second of a series of three editorials dealing with the schooling facilities afforded Navaho children in off-reservation schools during the past year.

10. The Marines are still fighting Japanese soldiers who continue to hold out in caves on Peleliu Island.

11. In Spokane, Washington a woman was feeding her chickens. A rooster flew at her, and scratched one of her eyes out of its socket. A neighbor replaced the eye, and a doctor says that the woman will suffer no impairment of her vision.

12. Leo Churchfield of the Window Rock Arts and Crafts Guild, with his co-worker Robert Pino tell Navaho weavers what constitutes a good Navaho rug, and point out the immediate and long range advantages of maintaining a high individual and group standard with regard to Navaho handicrafts, both in dealing with the Guild and in dealing with traders.

13. Early in the First World War a man entered the office of the Secretary of the Navy, and announced that he had invented a cheap substitute for gasoline. He proved to the Secretary's satisfaction that his invention would work, and asked \$2,000,000.00 for it. The Secretary felt that he had to make very sure of the availability of the raw materials before buying the product, but the inventor refused to disclose anything concerning his invention until he had been paid. There followed an altercation, and the man departed. Although Naval Intelligence has continued the search even up to present days, the inventor was never found.

14. Tom Bighe' is an old man with tuberculosis. He is lying in a Sanatorium bed wondering if his six former deceased wives, and his many dead children might not today be alive if he had heeded the doctor's advice years before when he was told that he had tuberculosis, and should go to a Sanatorium.

15. An explanation of a recent theory of the origin of our solar system through collision of two large masses, the larger of which pulled the smaller out of its path. The resulting fragments became, in part, our solar system. The tides, the seasons, and the phases of the moon are also explained.

16. The May itinerary of the Veterans Administration representatives on the Navaho Reservation.

17. A Beaver Indian legend of the origin of the Sarci and other southern Athabaskan Indians.

Haigo t'áa 'íighisíí deesk'aazgo ha'-a'ah biyaadéé' Bilagáana Ła' Naatání da'alzhish léi'gi yíkai jini. 'Akwii Naatání hastiin léi' t'áa łichi'ígo 'alzhishgo dayiŁtsq jini. 'Ako Bilagáana 'asdzání Ła' díí Naatání hastiin 'alzhish yéé 'íiŁní "Da' doosh nidlóoh da?" ní jini. 'Aádóó Naatání yéé 'ání, "Íishjáq shí' ninii' yidlóoh," ní jini. "Doo shini' yidlóoh da," ní jini Bilagáana 'asdzání yéé. 'Aádóó Naatání yéé 'anáádoo'niid, "Jó ninii' doo yidlóoh da lá; shí 'éi 'anii' nahnishŁin," ní jini.

Subscribe now—only .50 a year!!

Safford Primary School, Tucson,
Named for Anson Pacely Killen
Safford, Early Day Governor and
Father of Public School System.

Díí kin t'éiyá Safford, Arizona hoolghéedi Bilagáana yíí' da'ólta'ígíí 'át'é. Ts'ídá 'agháadi yá'át'éehgo da'ólta'ígíí
ta' 'át'é.

Kwii t'éiyá dzeeh léi' sizí. Arizona bighi' Mogollon Rim hoolghé, 'ákwii haa'í shíí be'elyaa. Dóó 'ákwii dzeeh t'óó 'ahayóí jíní.

Díí dził t'éiyá Mt. Lemmon gholghéhiqíí bąqđ 'át'é. Tucson, Arizona dóó t'áá 'áhánígi 'áhoot'é. Díí dził bąqđ da-hózhóní, 'áko t'áá nináháhááh bik'eh Bilagáana danízaadéé' kwii ndaakah.

Díí 'at'ééké shíí 'éi ha'át'íí 'ádaat'é danohsin?

Kwii t'éiyá Dook'o'osłídi ła' na'nılkaad.

Díí t'éiyá Arizona bighi' haa'í shíí t'ée'go be'elyaa. Ła' shíí nihít béeedahózin.

Łahgóó télíi t'áá 'ákónéehee dabilíí'. Chidí t'ah 'ádaadin yéedqá' télíi t'éiyá 'aghá há nda'aghée nt'ée'. 'Áko ndi Naabeehó bikéyah bikáa'gi łahgóó t'ah ndi télíi t'éiyá 'aghá chodao'í.